

© Л. В. Кривець

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Гайденко П. П. Проблема рациональности на исходе XX века / П. П. Гайденко // Вопросы философии. – 1991. – № 6. – С. 3.
2. Порус В. Н. Парадоксальная рациональность (очерки о научной рациональности) / В. Н. Порус. – М.: УРАО, 1999. – 124 с.
3. Лаудан Л. Наука и ценности / Л. Лаудан // Современная философия науки: знания, рациональность, ценности в традиционной мысли Запада. – М.: Логос, 1996. – С. 295-342
4. Патнхэм Х. Философия и человеческое понимание / Х. Патнхэм // Современная философия науки: знание, рациональность, ценности в традиционной мысли Запада: Хрестоматия / Сост. А. А. Печенкина. – М.: Логос, 1996. – С. 221-246.
5. Хьюбнер К. Критика научного разума / К. Хьюбнер. – М.: ИФРАН, 1994. – 326 с
6. Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие / Ю. Хабермас. – СПб.: Наука, 2000. – 377 с.
7. Кохановский В. П. Философия науки / В. П. Кохановский, В. Н. Пржиленский, Е. А. Сергодеева. – Р/Д.: ИКЦ «Март», 2006. – 496 с.
8. Попкова Н. В. Антропология техники. Становление / Н. В. Попкова. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 376 с.
9. Хейзинга Й. Homo ludens. В тени завтрашнего дня / Й. Хейзинга. – М.: Прогресс, Прогресс-Академия, 1994. – 459 с.
10. Философия науки / Под ред. Т. П. Матяша. – Р/Д.: Феникс, 2006. – 496 с.

УДК: 101+316.32

Л. В. Кривець - кандидат філософських наук, старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії (гуманітарних проблем) гуманітарного інституту Національного університету оборони України, м. Київ

ФЕНОМЕН ВЛАДИ ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКОГО АНАЛІЗУ

Згідно авторської концепції, влада визначається як цілісний багатовимірний соціокультурний феномен, що проявляється в метафізичному плані як потенція до актуалізації та реалізації об'єктивної волі, в гносеологічному плані як когнітивне прагнення до постійного інтерсуб'єктивного розвитку, в праксеологічному аспекті як прагнення до володіння світом та його енергетичними, інформаційними та матеріальними ресурсами, в екзистенційному плані як воля до життя, в аксіологічному сенсі як одна з основних соціокультурних цінностей.

Ключові слова: влада, управління, соціально-філософський аналіз, суспільство, держава, особистість.

ФЕНОМЕН ВЛАСТИ КАК ОБЪЕКТ СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКОГО АНАЛИЗА

Согласно авторской концепции, власть определяется как целостный многомерный социокультурный феномен, который проявляется в метафизическом плане как потенция к актуализации и реализации объективной свободы, в гносеологическом плане как когнитивное стремление к постоянному интерсубъективного развития, в праксеологическом аспекте как стремление к обладанию миром и его энергетическими, информационными и материальными ресурсами, в экзистенциальном плане как воля к жизни, в аксиологическом смысле как одна из основных социокультурных ценностей.

Ключевые слова: власть, управление, социально-философский анализ, общество, государство, личность.

THE PHENOMENON OF POWER AS AN OBJECT OF SOCIO-PHILOSOPHICAL ANALYSIS

According to the author's conception, power is defined as the integral multidimensional socio-cultural phenomenon that is manifested in metaphysical terms as potentiality to actualization and realization of the objective will, in epistemological terms as cognitive tend to continuous intersubjective development, in praxeological aspect as a desire to possess the world and its energetic, informational and material resources, in existential terms as the will to live, in the axiological sense as a major social and cultural value.

Keywords: power, governance, social and philosophical analysis, society, state, personality.

Починаючи загальний аналіз соціально-філософського дискурсу щодо розкриття змістовних аспектів поняття влади, зазначимо, що багато дослідників від Платона до Ніцше і Шопенгауера представили різні сторони владних відносин людини з світом. Як про «волю до істини» про владу говорив і наш сучасник М. Фуко. Окрему групу питань піднімають ті автори, хто досліджує владу в контексті національної культури – Н. Макіавеллі, Т. Гоббс, Дж. Локк, В. Гегель, В. С. Соловйов, Д. Донцов, В. Липинський та ін. [1].

Наступна група представлена дослідниками, які обґрунтовують залежність характеру влади від стилю філософського мислення – контекстуальний аспект влади. До них, головним чином, відносяться сучасні теоретики постмодернізму – Ж.-Ф. Ліотар, М. Фуко, П. Бурдьє, Ж. Бодрійяр, Ж. Дерріда та ін., – які вказують на причини змін характеру сучасних владних відносин у бік їх розсіювання, на зміни владного вектора від центру до периферії та наполягають на змінах у способі сучасного філософствування: децентрації, делогізації, деметафізації. Особливий інтерес для нас мали ті роботи, де аргументується взаємозв'язок влади та панівного в суспільстві і культурі типу раціональності. Так, наукова раціональність, виконуючи в суспільстві інструментальну, суворо логічно упорядковуючу функцію, обґрунтовує владу, що лінійно реалізує себе у відношенні «панування-підпорядкування» (вся класична філософська традиція), а комунікативна раціональність (Ю. Габермас вводить це поняття в ХХ столітті) – це влада як комунікативна взаємодія всіх соціальних структур, що забезпечує їх контекстуальну і ситуативну самоорганізацію, легітимізацію нескінченних змін, реалізація яких забезпечується моральністю як природними якостями людини. Така влада, вважає інший сучасний дослідник, основоположник філософської антропології, М. Шелер, є специфічною формою людської діяльності. У цьому сенсі він бачить метафізику влади в закладеному у всій живій природі інстинкті – прагненні до пріоритету, в чуттєвому пориві. Тип раціональності, звичайно, залежить від стилю і способу філософствування.

Комунікативна раціональність, оформляючи владні відносини, є адекватною людській природі, оскільки має автентичні філософсько-метафізичні підстави. Тому третю і четверту групи можна об'єднати, сказавши, що характер влади можна по-різному представити в теоріях класичного стилю філософствування і в теоріях, де влада розглядається з урахуванням змін, що відбулися у філософії – змін, які ставлять під питання будь-яку стійку ідентифікацію, ідентифікацію влади в тому числі.

Проблеми з ідентифікацією влади стали характерними для дослідників другої половини ХХ століття. Вони хвилюють і сучасних авторів. У їхніх роботах є ідея необхідності відповідності владних відносин і соціальної реальності інформаційно-комунікативного типу. У розробці цієї ідеї вони звертаються до ключових саме для цього плану категорій – таких, як «альтернативність і варіативність» у виборі управлінських стратегій, «цілепокладання» і «цілеформування» у владних стратегічних установах (П. Дракер, Е. Гідденс, З. Бауман, Н. Луман, П. Вирильо).

Тобто соціально-філософський аналіз влади дозволяє виявити безліч аспектів дослідження. Контекст, в якому написано дане дослідження, вважає в якості основної – ідею влади, яка має не тільки політичний зміст, але влади в широкому плані як прагнення до заволодіння світом, в яке людина вкладає свою волю, актуалізуючи при цьому весь свій інтелектуальний, фізіологічний, емоційний та когнітивний потенціал. Такий контекст був заданий Платоном: влада як любов – володіння світом через його пізнання і раціональне підпорядкування. З тих пір вся західноєвропейська філософська традиція пов'язує два поняття – влада і істина. Те й інше мають тотожні принципи роботи: істина є влада, оскільки володіє, підпорядковуючи своїм змістом і характером все знання і організовуючи його в систему; а влада в своїх підставах тоді легітимна, коли висловлює істину (в традиції істина завжди виступала в єдності з добром і красою) як справедливість.

Однак, цей широкий контекст розуміння влади завжди супроводжувався контекстом більш вузьким, коли влада визначалася і бачилася лише в ракурсі політики. Модус політики був найбільш репрезентативний, що пояснюється характерною специфікою класичного філософського стилю мислення – метафізикою. Цей же стиль як звернення до вищого, до граничних початків буття був характерний і генетично першій формі культури – релігії. Тому, починаючи дослідження влади в плані виявлення її зв'язку з метафізичним стилем мислення, не можна не сказати про біблійно-християнські традиції розуміння влади і ставлення до неї.

Релігія як первісна культурна форма, закладає основи культурної традиції, і звернення до неї – це звернення до генезису тієї чи іншої матеріальної речі або ідеальної форми. Отже, в Біблії закладається ідея влади як людського пороку, бо вона гріховна. У Євангелії ця ідея розвивається в словах Христа, вимовлених ним перед своїми учнями: «Царі і правителі народів панують над ними і вельможі тиснуть їх, – між вами нехай не буде так, але хто хоче бути великим між вами да буде вам слугою і хто хоче бути першим між вами, – нехай буде вам рабом» (Мф. 20:25-28). У християнській релігії служіння нічого спільного не має з земним поняттям влади, яка вважається спокусою, і яку Христос відкинув. Влада зв'язується з демонічним початком, і щоб отримати її, слід вклонитися дияволу (Лк. 4:5-8).

У самих витоках культури закладено негативне ставлення до влади. Однак, чи не велич влади прослідковується в словах: «Немає влади не від Бога» (До Рим. 13). Або: «Не мав би влади наді мною якби не було дано тобі згори» (Ів. 19:11). Нарешті, треба згадати, що в Біблії Бог завжди називається царем небесним і земним, Христу ж відводиться «уся влада на небі й землі» (Мф. 28:18), а божественний світ завжди визначається як Царство Боже.

Амбівалентність в розумінні влади, таким чином, закладена в самих витоках культури. У цьому полягає перше вихідне протиріччя як суттєва підстава для дослідження сутності поняття влади.

Крім того, в Біблії через протистояння Пилата і Христа розлучаються поняття влади державної, земної; і тієї, якою володіє Христос – влади Істини (Ін. 18:36-38). У релігії і у філософії як у двох культурних формах, таким чином, закладається ідея протиставлення влади політичної і влади Істини (гносеологічної). Але якщо є протиставлення, значить, можливим є і рух у бік єдності.

Важливо зауважити, що у витоках християнського поняття влади, як і в філософських витоках, закладено її метафізичне осягнення як абсолютної санкції, зумовлюючої соціальні відносини та потребу подальшого підпорядкування. Влада тому традиційно розглядається лише в соціальному, і більше того, – в політичному аспекті, коли необхідністю є беззаперечна покора. Абсолютизація влади – її обов'язковий атрибут.

Християнське поняття влади, таким чином, виправдовує тільки ту владу, яка справедлива. Б. П. Вишеславцев зауважує, що в Євангелії стверджується навіть ідеал безвладної організації – організації людей на основі любові і солідарності. Але для християнства не характерно і анархічне заперечення владних відносин, як і твердження про те, що влада – від диявола і тому завжди є злом.

Влада цінна, якщо служить правді та справедливості, які, у свою чергу, освячені любов'ю. Всього цього немає, як правило, в земній владі: ні в монархії, ні в демократії, тому, вважають дослідники християнського розуміння влади, вона орієнтована не на права людини як духовно-цілісної істоти, але на права громадянина – істоти часткової, політичної.

Філософська традиція в даному дослідженні є провідною і визначальною. Але як така вона не заперечує традицій психологічного, онтогносеологічного, політологічного аналізу.

У контексті культури влада зазвичай досліджується в плані силових відносин, де акцент ставиться на моменті домінування, захоплення, підпорядкування. Про це говорить сама етимологія терміна. Правити у грецькій мові позначається словом «архе» (arche). Цікаво, що це ж слово перекладається як «починати». Ототожнення «правити» і «починати» для грецької філософії не випадкове. Саме тут виникає метафізичний стиль філософствування, що передбачає обов'язкові пошуки граничного початку – субстанції, що породжує як весь світ, так і його окремі фрагменти. Субстанція ця має пояснити і обґрунтувати все, залишаючись сама поза всілякими обґрунтуваннями.

У цьому сенсі «початок» володіє безумовною владою над світом. Усе – з «води» (Фалес), з «вогню» (Геракліт), з «атома» (Демокріт) – це і є ставлення управління як упорядкування світу через владні скріплення та зчеплення його на основі «архе». «Архе» – головний і авторитетний початок, детермінуючий, тобто владно тримаючий світ у єдності. Ці сутнісні оцінки присутні в словах, які мають корінь «архе» – «архітектор», «архієпископ», зміст яких розкривається через синоніми «перший» і «головний», а також у значенні «ініціатор» (що дає початок руху і діяльності інших людей).

У латинській мові слово «potestas» означає здатність, можливість, володіння силою для здійснення діяльності. Акцент ставиться не стільки на джерелі, «початку» дії, скільки на її субстанціальній основі – силі. У цьому значенні термін увійшов в романо-германські мови (power).

Давньогрецький соціально-політичний режим – рабовласницька демократія, що не допускає до управління рабів, навіть не вважає їх людьми, віддавала владу лише вільним громадянам поліса. Тільки вони володіли апаратом сили, і тому особливість влади полягала в реалізації принципу: не для того беруть участь в правлінні, щоб придбати владу, але приймають участь в правлінні, тому що відчують себе для цього достатньо сильними. Необхідність же чинника сили впливає із загальної логіки необхідності владних функцій в окремих сферах соціальності.

Подальша західноєвропейська традиція складання владних відносин сприймає від Стародавньої Греції ідею свободи і використовує її в якості атрибутивної ознаки окремого і тепер уже кожного індивіда. Індивідуалізм, мав забезпечити атомарне існування, за Т. Гоббсом, «війну всіх проти всіх», і тому влада стала визначати себе через дихотомію «влада – підпорядкування». Підпорядкувати – значить панувати, якщо не володієш – значить підкоряєшся, – такий принцип суспільних відносин у разі прийняття зазначеної дихотомії. У такій ментальності тільки й могла народитися ідея боротьби за існування в природничонаукових теоріях і класової боротьби (як різновиду боротьби за існування) у соціально-гуманітарному знанні. «Інстинктивний індивідуалізм» – так С. Л. Франк назвав специфіку суспільного існування західноєвропейського характеру.

Поняття влади, як воно тут представлено, не могло не висловити цієї специфіки. Володіти означає захопити і підпорядкувати (інакше підпорядкують і захоплять тебе), мета виправдовує засоби і тому подібні тези висловлюють теоретичну позицію, форму практичного функціонування влади та дослідницьку установку даної проблеми. Біля витоків такої традиції стояв Н. Макіавеллі.

В українській мові слово «влада» є однокореневим зі словом «володіти». Причому «володіти» бачиться у двох аспектах. По-перше, людина, принциповим чином відрізняється від усього іншого в світі тим, що тільки вона наділена духовним началом. По-друге, оскільки людина є істота соборна, громадська, то тут, у соборі, як необхідність виробляється спрямовуюча сила, тобто влада – володіння тими зчепленнями, відносинами, які встановлюються завдяки механізмам самоорганізації. Влада, таким чином, в українській традиції не обов'язково співвідноситься з підпорядкуванням. У соборі відносини підпорядкування і насильства в принципі виключаються.

У російській традиції проблему влади і держави розглядали і розробляли В. С. Соловйов, А. І. Петражицький, С. І. Гессен, Є. В. Спекторський. Всі ці філософи, юристи, педагоги і політичні діячі питання про владу завжди пов'язували з її служінням насущним потребам людей і відокремлювали ці проблеми від соціально-політичного, економічного, адміністративного та правового порядку. Що вище: велич держави, соціальний, «суспільний ідеал» чи життя конкретної людини? Вважається, що характер влади обумовлюється внутрішньою психологічною структурою людини, в якій поряд з іншим присутнє безсумнівне шукання над собою влади, якій вона хотіла б і могла би підкоритися.

Влада стає необхідною умовою життя суспільства. Але як єдина сила в суспільстві може з'явитися лише тому, що людина, визначаючи себе в соборному існуванні, в той же час проявляє себе в свободі. Влада забезпечує певний рівень свободи, оскільки підтримує силу морального тяжіння людей один до одного, через яке тільки й виявляється можливим спілкування. «Свобода і влада» на відміну від «підпорядкування і влади» – цю рису української національної культури зазвичай називають жіночою, що свідчить про певне поетичне споглядання соціального ідеалу, що викликає наше схилення і підпорядкування, бо ідеалом не можна володіти, йому можна тільки підкорятися як вищому початку.

Ця риса висловлює безліч загальнолюдських чеснот українського національного менталітету. У числі їх називають смиренність, скромність, тягу до ідеалізму і готовність підкоритися тому, що вище за нас, взяти його за зразок собі в керівництво. Свобода індивіда, таким чином, може виражатися не тільки в могутній та владній силі і прагненні до незалежності, а й у підпорядкуванні, яке є результатом пошуків високих зразків існування. Влада і підпорядкування – природні стани громадськості, що забезпечують особистісну свободу індивідуального існування у контексті сучасної української дійсності.

З точки зору моралі (на якій завжди і стояла українська культурна традиція з характерним для неї кордоцентризмом), оцінка влади і підпорядкування залежить від того, в яких цілях, з якими наслідками застосовується влада і в ім'я чого можливо допустити підпорядкування.

У той же час в українській мові слово «володіти» має кореневу спорідненість зі словами (володар, владика, володарювати), які мають значення «власник», «господар». Етимологія підкреслює і економічну підставу, що визначає інші рівні владарювання. Ці початкові смисли також лежать в основі розвинутої філософської традиції дослідження влади. Тісний зв'язок влади з економічною стороною, багатством і власністю в Україні стала простежуватися вже з часів Київської Русі. Протягом історичного розвитку тенденція зв'язку влади з багатством не була знищена і відродилася особливо активно у зв'язку з появою нової соціальної страти – бюрократії, яка, витісняючи аристократію, сама свою владу стала підкріплювати економічним впливом [4, с. 245].

Філософський аспект дослідження влади безпосереднім чином пов'язаний з аспектом гносеологічним. Цей зв'язок простежується через поняття істини і визначення її ролі в науковій системі знання. Істина завжди вказувала на сутність речі або процесуальної дії, на їх субстанцію і граничне узагальнення. Як така вона розглядалася абсолютною і позаісторичною універсалією (ейдос Платона завжди знаходився в світі Істини). Такою вона показувала себе в Стародавній Греції і у всі часи високої класики. Її суто політичне кредо мало метафізичні й онтологічні підстави, а гносеологічне призначення (використання в науковому пізнанні) полягало в тому, щоб тримати у впорядкованій, суворо системній формі всю будівлю науки. Висловлюючи теоретичний науковий рівень, істина фільтрує і емпіричний матеріал, залишаючи з нього тільки те, що могло бути нею обумовлено. Істина в науці панувала через детермінацію теоретичного і емпіричного рівнів.

Влада наукової істини, однак, розширювала рамки науки, виходячи в особистісний, культурний і соціальний плани. Наука в культурі і в соціальному житті традиційно мала найвищий авторитет. Авторитет тримався на її раціоналізмі – раціональному стилі мислення, за яким стверджувалося безумовне значення. Розум для західноєвропейської культури мав інструментальне значення. Втілений в науковому знанні, він був для людини основним знаряддям, за допомогою якого підпорядковував світ. Влада і всесилля розуму були незаперечні. Розум і людину наділяв конкістадорською силою, поставивши її в центр Всесвіту, звідки їй здавалося, що весь світ їй підвладний.

Гуманізм як культурно-філософський напрям виявився наслідком раціонального ставлення людини-Титану до світу. Раціонально знайдена наукова істина, таким чином, з рамок тільки науки виходила в культуру і обумовлювала характер розвитку соціальності [2, с. 27]. Так, модель пізнання епохи Просвітництва була одночасно і моделлю досягнення етико-політичної мети, як досягнення згоди між істиною і всіма структурними складовими науки. Організація і функціонування всіх культурних сфер здійснювалися за образом, який задавала наука, але в той же час, вони підпорядковувалися існуючому в ту чи іншу епоху стилю мислення, головним чином, науковому і філософському мисленню.

Характер і робота істини впливали на поняття справедливості, блага, політики, краси і т. д., на всі явища соціокультурного життя. Істина, вірніше, легітимація її владної поведінки в науці створювали і жорстко детермінували образ громадськості та культури.

Ось чому з часів Платона питання про знання і владу ставилося з розумінням того, що це – дві сторони одного явища: хто вирішує, що є знання, і хто знає, що потрібно вирішувати. Саме звернення політичної влади законодавців до наукової істини здійснюється з тим, щоб мати право вирішувати «що вірно, а що ні», оскільки відповідь на це питання дозволить вирішити «що справедливо». Тому «існує спорідненість між наукою і політикою: і перше і друге впливає з однієї перспективи» [2, с. 28]. В епоху стрімкого розвитку інформаційного суспільства питання про знання більше, ніж будь-коли, стає питанням про управління.

Якщо говорити про Україну в нашому контексті розуміння співвідношення істини і влади, то варто звернути увагу на їх тісне переплетення. Поняття істини як правди тут завжди грало найпершу роль. В історії України навіть політичні прорахунки і помилки завжди робилися під впливовим виправданням правди. В українському менталітеті закладено рису необхідності і можливості відмови від усього того, що, хоча б і глибоко помилково, перестає вважатися правдою. М. Грушевський як мислитель і державний діяч був виразником духу української людини в рішучості жити тільки істиною, любити істину, хоча б і не бачачи її. У гносеологічному аспекті, таким чином, при всіх культурно контекстуальних відмінностях розуміння влади, її зв'язок із знанням визнавався домінуючим: влада розумілася як цілеспрямований спосіб утилізації влади [1, с. 56-75].

Психологічний план поняття влади свідчить про неї як про ставлення лідерства, коли влада встановлюється в результаті міжособистісної взаємодії, і за природою своєю влада постає сутністю двоскладною. Субстрат влади – інстинкт, підсвідомі інтенції до безмежного саморозвитку, природно-

вроджений потяг вершити долі світу, панувати, перемагати. Але генезис влади можна виявити ще й у долюдських психічних формах існування.

М. Шеллер бачить початок владних відносин у «чуттєвому пориві» [8, с. 135], який властивий всій природі, а на рівні людини трансформується в прагнення встановити свій континуум самореалізації та його зміст. Це є людське самовизначення, що включає в себе потребу в самореалізації, волю до неї і сам процес самореалізації. Про це, наприклад, говорить Ф. Ніцше, коли обґрунтовує наявність «волі до влади в природі» «самої по собі»: «Незмінне слідування один за одним одвічних явищ доводить не існування «закону», а становлення влади між кількома силами... Тут справа йде скоріше про абсолютно встановлені відносини влади: більш сильне стає паном слабшого, в цьому немає ні жалю, ні пощади, ще менше поваги до «законів!»» [3, с. 294]. А. Шопенгауер, висловлюючи тезу про «волю до життя», також свідчить про можливість бачити широку сферу владних відносин. Він вважає, що в природі влада здійснює «закон достатньої підстави, який панує над кожним об'єктом» [9, с. 80]. У людській природі закладена «активність і воля», «порив», «влада» до існування. Таке твердження дає можливість обґрунтувати ототожнення життя з агресивно-активним самоствердженням – вираження себе і своїх цінностей в аспекті безумовного нав'язування і придушення. Влада, таким чином, розуміється в протиставленні з підпорядкуванням, що є формою прояву життя.

Але владу в філософському і психологічному плані іноді пов'язують з більш загальним патерном – властивим всьому живому прагненні до пріоритету. Пріоритет же може досягатися не обов'язково через агресивну поведінку. Влада може бути результатом досягнутого пріоритету не тільки в силі, але і в інтелекті, терпимості, пристосуванні, хитрості, випадковості і т. п. Влада – бажання пріоритету і прагнення до нього, вона – «функціональне буття пріоритету» [1, с. 34]. Вона легалізує пріоритет як умову для експансії життя. Саме життя постає владним захопленням. Воля до життя реалізується в прагненні до пріоритету у вигляді влади. Вона може реалізувати себе в живій природі через агресію одних видів по відношенню до інших, або у вигляді змагальності, коли виявляється найбільша ступінь виживання виду. Змагальність у високопріоритетних видів носить мирний характер.

У людини цінності пріоритету отримують найбільше значення. Вони обумовлюються наявністю розвиненого психічного життя і свідомістю. Тобто прагнення до пріоритету на рівні людини стає усвідомленим, отримує характер реалізації у вигляді цілеспрямованої діяльності або у змаганнях, в іграх, святах. Всі ці види активності несуть на собі характер прихованої або явної боротьби – боротьби не за власність, не за матеріальні інтереси, але за престиж, за вплив у суспільстві.

Таким чином, психологічне обґрунтування влади базується на глибинних засадах людської природи, де тваринне прагнення до пріоритету трансформувалося в результаті облагородження його свідомістю.

Психолого-антропологічну характеристику влади знаходимо у Ф. Ніцше в його ідеях «антропологічного розколу», що обґрунтував нерівність людини і людських груп. Ніцше відноситься до «філософів становлення» і тому бачить світ через цю категорію. Життя ним пояснюється як становлення певної природи через її владу над реальністю. Людська схема становлення влади має ту специфіку, що здійснюється через цінності. Вони (зумовлюють, в свою чергу, наші потреби) створюють для людини його світ. Світ «сам по собі» – це безглуздий і знецінений матеріал. Тільки людина надає йому сенс, норми, значення, закони, які виражають характер потреб. Додавання сенсу і є захоплення і владний опис світу як його феноменальної картини. Світ, «пропущений» через владне до нього відношення (як даність свідомості або мови, світ як картина світу чи його наратив), постає як нескінченний у своїй даності, мультикультурний і плюралістичний, тому що феноменальним реальностям як реальностям, що знімають пласт за пластом все більш поглиблені у своїх описах картини світу, немає числа.

Ми «захоплюємо» світ нашим інтелектом, почуттями, потребами, бажаннями, інтересами і т. д., робимо його «нашим» світом, світом, у якому живемо. Істина не відкривається в результаті пізнання. Вона владою конструюється. Суб'єктивація світу є владним захопленням. Ми «вичерпуємо» світ за мірками свого роду, ми пануємо над ним так, як це може робити людська порода.

Людина це робить через волю, силу і владу, які, проте, за Ніцше, не носять об'єктивного характеру. Тут немає і відносин «панування-підпорядкування». Влада – це, швидше, форма людського буття як усвідомленого, тобто рефлексивного буття. Воля і влада через створення сенсу захоплюють фрагмент буття, перетворюючи його в осмисленні. Суб'єкт, таким чином, реалізує себе

через «волю до влади»: суб'єктивність отримує ту міру розвиненості, яка характеризує ступінь воління, влади як прояву життя. «Воля припускає, що щось повеліває» [3, с. 312].

Людське життя – це специфічне збирання сили і проявів волі. І сила, і воля спрямовані не на самозбереження і виживання виду «людина», а на самовиявлення або самовизначення його як активного суб'єкта. Воля до влади і за ступенем прояву і по конфігурації створює і різні малюнки самого життя. «Твірною силою є те, що прагне накопичити якомога більше «сили»... Все, що робиться з відомою метою, може бути зведене до мети множення влади» [3, с. 308-309]. Життя – це і є влада як прояв волі. Характерно, однак, що ця влада є і владою над собою. У такій якості людина відрізняється від усього іншого живого існування, яке не панує над собою в сенсі виявлення здатності до розширення власних кордонів і можливостей. Тільки людина відходить від волі до самопідтримки в тих межах, які задає природа, і вільно, за своїми межами себе творить. Характер меж оформляє людство, по Ніцше, в три види: «сильні», «слабкі» і «середні». Більшість людей – «середні». Це – фізіологічна норма прояву волі до владного формування свого життя. За нормою «середня» людина цілком домагається середньодостойного успіху. Це і є народ, локомотив виду «людина». У «сильного» – вища життєва напруга, що виявляється в постійній праці, інтенсивній роботі.

Влада, безумовно, може бути досліджена і побачена з позицій і політичного аспекту. У цьому випадку влада є спосіб здійснення політичного впливу, підпорядкування, примусу, спонукання у відповідності з фактичним балансом сил. Політична влада, однак, також має метафізичні, філософські підстави, які, як підстави сутнісні, задають специфіку і характер проявів влади в політиці.

Отже, ми приходимо до висновків, по-перше, про те, що дати визначення поняття влади в силу її мінливості в різних культурних контекстах складно. Воно має і завжди національний та історичний контексти. Навіть особистісний фактор її вираження мав значення для виявлення її сутнісного стрижня і конкретного змісту.

Такий висновок є вихідним для того, щоб більш детально розглянути владу в її соціокультурних проявах. Соціокультурний зміст влади у своїх історичних, національних та особистісних вимірах саме має більш загальний рівень залежності – залежність від характеру і стилю філософського мислення, який задає метапозиція і звідки можна бачити владу у тих граничних підставах, які висловлюють як причину її змін, так і можливість контекстуальних культурних впливів на неї.

Будучи надзвичайно актуальною, проблема з'ясування характеру влади в рамках соціально-гуманітарних наук в наш час досліджується в різних аспектах. Згідно авторської концепції, влада визначається як цілісний багатовимірний соціо-культурний феномен, що проявляється в метафізичному плані як потенція до актуалізації та реалізації об'єктивної волі, в гносеологічному плані як когнітивне прагнення до постійного інтерсуб'єктивного розвитку, в праксеологічному аспекті як прагнення до володіння світом та його енергетичними, інформаційними та матеріальними ресурсами, в екзистенційному плані як воля до життя, в аксіологічному сенсі – як одна з основних соціокультурних цінностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримець Л. В, Пальчик С.І. Аксіологічні аспекти патріотизму в контексті соціального управління: монографія / Людмила Володимирівна Кримець, Сергій Іванович Пальчик. – Київ: Поліграфічний центр НУОУ, – 2013. – 250 с.
2. Лиотар Ж.-Ф. Состояние постмодерна / Ж.-Ф. Лиотар. – М.: Алетейя, СПб., 1998. – С. 25-28.
3. Ницше Ф. Воля к власти: опыт переоценки всех ценностей/ Фридрих Ницше. - М.: «REFL-book», 1994. – 352 с.
4. Соловьев В. С. Сочинения. История России с древнейших времён / В. С. Соловьев. – Т. IX. – М.: Мысль, 1992. – 560 с.
5. Франк С. Л. Духовные основы общества / С. Л. Франк. – М.: Республика, 1992. – 510 с.
6. Фуко М. Интеллектуалы и власть / М. Фуко // Статьи и интервью. – Ч. I. – М.: Пра, 2002. – 381 с.
7. Хабермас Ю. Производительная сила коммуникации / Юрген Хабермас // Демократия. Разум, Нравственность. Московские лекции и интервью. – М.: АО «КАМБ», изд-во Центр АCADEMIA, 1995. – 245 с.
8. Шелер М. Положение человека в Космосе / М. Шелер. // Избранные произведения. – М.: Гнозис, 1994. – 490 с.
9. Шопенгауэр А. Мир как воля и представление / А. Шопенгауэр. // Собр. соч. в 5-ти т.; [пер. с нем. Ю. А. Айхенвальда]. – Т. 1. – М.: Московский клуб. – 395 с.